

ВИЗНАЧАЛЬНІ ЧИННИКИ СИСТЕМНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ: ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ

Виявлено визначальні чинники системної трансформації економічного аналізу з урахуванням напрацювань економістів теоретиків з проблем глобалізації

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економічних відносин стали актуальними такі явища, як глобалізація, нова (постіндустріальна) економіка. Відповідно для аналітиків постає питання, які зміни дані чинники спричиняють в економічному аналізі. Ця стаття є другою публікацією з проблем виявлення визначальних факторів системної трансформації економічного аналізу. Чинники, які спричиняють зміну методології та практики економічного аналізу, формуються в реальному економічному житті. Внутрішні чинники в своїй більшості досліджуються тривалий час, інша ж група пов'язана з такими, які є зовнішніми для окремої країни, зокрема з глобалізацією економіки тільки починає вивчатися. За для того, щоб адекватно враховувати такі чинники необхідно усвідомлювати природу, сутність, переваги і недоліки глобалізації.

Економічний аналіз як складова суспільних наук трансформується адекватно до суспільно-економічних змін, які відбуваються в країні та за її межами. Зміст, завдання, цільова спрямованість економічного аналізу залежать від соціально-економічного устрою, в умовах якого функціонує суб'єкт. При трансформації економіки відбувається відповідне розширення складу досліджуваних об'єктів аналітичної науки, суб'єктів, виконуваних завдань, технічних прийомів, відповідних методик. Відповідно, формування нової парадигми економічного аналізу стає можливим за умов врахування напрацювань економічної теорії з проблем глобалізації, постіндустріальної економіки тощо. Постає питання оновлення методології (у широкому розумінні як

структури, логіки організації, методів, що спираються на положення методології економічної науки, і засобів аналітичної діяльності у їх взаємодії) економічного аналізу і на цій основі удосконалення аналітичної діяльності. Все це дозволить визначитися щодо пріоритетності функцій економічного аналізу, більш повного використання можливостей інструментарію та організації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку економічного аналізу розкривають в працях відомі українські та російські вчені, насамперед в монографіях та фахових статтях: М.І. Баканов, В.В. Ковальов, І.Д. Лазаришина, Є.В. Мних, Г.В. Савицька, В.К. Савчук, М.Г. Чумаченко; піднімаються на наукових конференціях. Сутність, позитив та негатив глобалізації досліджуються у багатьох публікаціях, як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців. Формування світових ринків, інтернаціоналізація економіки, зростання взаємозв'язку та взаємозалежності національних та світових господарств носять об'єктивно-історичний характер і відображають тенденції, які були виявлені ще на початку минулого століття у працях Дж. Гобсона, Р.Гилфердінга, К.Каутського. Цікавим, на наш погляд, є підхід, викладений в монографічному дослідженні професора економіки та фінансів Колумбійського університету, головного економіста Світового банку, який у 2001 році став одним із лауреатів Нобелівської премії з економіки Джозефа Стігліца "Глобалізація та її тягар". Відомі наукові видання українських вчених: О.Г. Білорус "Глобалізація і національна

стратегія України”, колективне дослідження за редакцією А.П. Гальчинського, С.В. Львовича, В.П. Семиноженка “Економіка знань: виклики глобалізації та Україна”, Я.А. Жаліло “Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика”. Цікавими є і дослідження російських наукових шкіл з проблем подальшого розвитку суспільно-економічних відносин: Д.К. Чистилин “Самоорганізація мирової економіки: Євразійський аспект”, Ю.В. Яковец “Глобалізація і взаємодія цивілізацій”, праці вчених соціологів В.К. Левашов “Глобалізація і соціальна безпека”. Серед визначальних праць західних фахівців, які є доступними вітчизняним дослідникам, можна вказати на: Дж. Гэлбрейт “Новое индустриальное общество”, М. Кастельс “Информационная эпоха: экономика, общество и культура”, Р. Кохен, П. Кеннеди “Глобальна соціологія”. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток національної системи бухгалтерського обліку та бухгалтерської професії висвітлено у науковій доповіді Г.Г. Кірейцева “Глобалізація економіки та уніфікація методології бухгалтерського обліку”, монографічних дослідженнях Житомирської наукової бухгалтерської школи: Ф.Ф. Бутинця, Н.М. Малюги, О.М. Петрука, Л.В. Чижевської. Разом з тим підняті проблеми в контексті розвитку економічного аналізу залишаються майже не дослідженими.

Метою дослідження є виявлення визначальних чинників системної трансформації економічного аналізу з урахуванням напрацювань економістів теоретиків з проблем глобалізації, особливостей економічного розвитку національної економіки України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Важливою характеристикою середовища, в якому формуються і реалізуються економічні стратегії суб’єктів різного рівня, стає становлення та розвиток глобальної економіки. Що ж це за явище – глобалізація, – яке одночасно викликає такий

осуд і таке схвалення? – запитує нобелівський лауреат Дж. Стігліц.

Процеси глобалізації сьогодні знаходяться в центрі уваги наукових дискусій, охоплюють практично всі сфери суспільного буття і відповідно досліджуються представниками різних економічних, соціальних, політичних наук. При цьому скептики вважають, що всі дослідження, пов’язані з глобалізацією, нікому не потрібні: національна держава є головним учасником світової політики та системи міжнародних відносин, а державні інститути значимі більше, чим міжнародні організації та їх зусилля. Оптимісти ж, сперечаючись з ними, вказують на значні в останні роки результати всеохоплюючої інтеграції: створення європейської та американських зон вільної торгівлі, введення єдиної валюти Європи, візовий режим тощо.

Процес глобалізації, його історичні стадії, структуру і склад глобальної спільноти, відносини всередині останньої досліджуються багатьма вченими. Так, одним із найбільш відомих в цій царині є культуролог Р. Робертсон, який визначив глобальність як “неминучу проблему сучасного світу”. Під глобалізацією Р. Робертсон розуміє становлення світу як єдиного (спільного) простору, а рух до такого світу – як процес, що розпочався ще на ранніх етапах історії і нині став майже нездоланим. Процес розширення та інтенсифікації соціально-економічних зв’язків між різними спільнотами, групами, класами, об’єднаннями людей відбувається з моменту виникнення людини як продукту суспільних відносин. Реальний процес глобалізації, на думку Р. Робертсона, розпочався у 15 ст. Найактивнішим він був у період з 1870 р. до середини 20 ст., по закінченні холодної війни глобалізація супроводжується загостренням проблем виживання людства, багатонаціональності та багатокультурності. [14, с. 568].

Глобалізація складний процес, що викликає як позитиви, та і негативи у функціонуванні окремих країн, регіонів. Відповідно виникає

неоднозначне ставлення окремих груп суспільства. Так, до глобалістів зазвичай відносять прихильників існуючого світового порядку, що закріплює механізм розподілу матеріальних та духовних ресурсів між різними країнами, що склався. До антиглобалістів – суспільно-політичний рух, який виступає проти глобального процесу економіко-соціальної, політичної, екологічної, духовної експлуатації ряду народів. На думку антиглобалістів саме поняття “глобалізація” було ціле направлено впроваджено в масову свідомість для того, щоб приховати підґрунтя дискримінаційної політики, що проводиться промислово розвиненими державами щодо інших країн світу. Глобалізація є могутнім чинником, що впливає на еволюцію суспільств, економік і світового порядку, трансформує світ, визначаючи світову “шаруватість”, поступово руйнуючи відмінності між внутрішнім і зовнішнім, між політикою, економікою та культурою. [14, с. 568] Як правило, глобалізація асоціюється з тіснішою інтеграцією держав і народів світу, спричинена значним зниженням цін транспортування і комунікації та зламом штучних перепон потокам товарів, послуг, капіталу, знань і (меншою мірою) людей через кордони.

Глобалізація призводить до формування єдиного середовища здійснення виробничо-господарських, фінансових та управлінських операцій, яке керується умовами кон’юнктури глобального рівня. Це певною мірою розмиває межі національних суспільних систем та може суттєво порушувати принцип їхньої органічності. [4, с. 48-52]. У таких умовах окремі країни стають суб’єктами ринку, що діють у наднаціональній системі міжнародних економічних і політичних відносин. Базові ринкові категорії попиту та пропозиції виходять за національні межі й набувають глобального звучання. Крім того, традиційні методи державного управління втрачають свою дієвість, отже, глобалізація знижує дієздатність як національних урядів, так і складових національного громадянського суспільства.

Досліджуючи сутність глобалізації можна виділити декілька принципових форм її прояву, сутнісні характеристики, особливості та специфічні риси, що найчастіше

виокремлюються дослідниками [2, 3, 4, 5, 14, 15]:

– зміна комунікаційних можливостей у просторі і часі як результат технічного прогресу. При цьому просторове-часове ущільнення значно зменшило не тільки фізичні, але і соціальні дистанції. Відбувається все більш тісний процес взаємодії різних культур на підставі сучасних електронних засобів зв’язку, дистанційної освіти і масової інформації;

– значне збільшення масштабів взаємозв’язків і ступеня взаємозалежностей у сучасному суспільстві, формування за М. Кастельсом “мережевого” суспільства, де у якості ядра створюється глобальна економіка, яка працює як єдина система в режимі реального часу у масштабі всієї планети. Відбувається за М.А. Шепелевим формування віртуалізованої економіки, яка не відповідає економічним законам, а класичні економічні теорії вже не здатні пояснити сучасні явища. При цьому, як відмічають фахівці, відбувається криза Бреттон-Вудської системи, яка збіглася з інформаційно-телекомунікаційною революцією і призвела, в свою чергу, до стрімкої віртуалізації грошей та прогресуючого зростання кількості фінансових інструментів. У результаті світ фінансів став фактично самостійним простором, утратив видиму залежність від фізичної реальності, що знайшло відображення у відмові рудиментів золотого стандарту, тобто від самого принципу матеріального забезпечення сукупної грошової маси;

– олігополістичний характер глобалізації. У ролі олігополістів – держави, які відіграють провідну роль у світовій політиці. Світові олігархи здійснюють вплив у взаємодії з великими транснаціональними корпораціями, штаб-квартири яких розташовані у центрах олігополії. Центри світової олігополії пов’язані між собою диверсифікованими відносинами, що супроводжуються гострою конкуренцією. Кожен з цих центрів стимулює, контролює та експлуатує периферію. При цьому, стратегія світових центрів змінюється: вони стають насамперед регуляторами потоків інформації, що забезпечує їм панування на світових ринках

і контроль за клієнтурою, визначають напрями технологічного прогресу [14, с. 570]. Тим самим, глобалізація відіграє позитивну роль для тих країн та соціальних груп, які оволоділи основними її перевагами, та посилює рівень експлуатації інших суб'єктів світової економічної системи;

– найбільшого прояву, як і впливу набуває фінансова глобалізація, яка включає економічну інтеграцію, інформатизацію і транснаціональну комунікацію¹. Транснаціональні фінансові структури стають найважливішими суб'єктами владних відносин у світовій системі. Формування глобальної фінансової архітектури супроводжується стрімким зростанням світових фінансових потоків, різким збільшенням обсягів міжнародного переливу капіталу, розширенням кредитних ринків;

– світовий ринок праці стає все більш інтегрованим і привабливим для високо кваліфікованих працівників – програмістів, менеджерів, вчених, з яких формується загальносвітова професійна еліта, що відзначається високою мобільністю і має високу заробітну плату. З іншого боку ринок некваліфікованих працівників в основному обмежений національними бар'єрами.

Ми не можемо повернути глобалізацію назад, вона прийшла назавжди. Питання в тому, як вона працюватиме. [11, с. 212] І якщо вона має працювати, то мають бути і глобальні громадські інституції, які допомагатимуть встановлювати правила. Звичайно, ці інституції повинні зосереджувати свої зусилля там, де глобальні колективні дії є бажаними чи навіть необхідними, саме там є і життєво необхідною система глобального управління. Можна виділити такі установи, які, по суті, керують глобалізацією:

– міжурядові інституції. Першою такою організацією є Постійна комісія з пароплавства

¹ Щорічний обсяг трансакцій, що здійснюються в міжнародній фінансовій комп'ютерній мережі, сягає одного трильйона доларів, а щоденний обсяг валютних торгів у сотні разів перевищує вартість товарів і послуг, що реально обмінюються. Водночас у ній виявляються риси “нового універсалізму”, який ґрунтується на ідеї глобального планування і контролю за перерозподілом ресурсів. [14, с. 574].

на Рейні, створена Вінським конгресом 1815 р. Сьогодні нараховується більше тисячі міжурядових організацій, які класифікуються за: 1) геополітичним критерієм: універсальні (Організація Об'єднаних Націй, яка намагається підтримувати мир, спрямовує зусилля на забезпечення глобальної політичної безпеки (в тому числі та інші організації в складі цього утворення, зокрема Програма розвитку ООН, Конференція ООН з торгівлі та розвитку); міжрегіональні, регіональні тощо; 2) функціональним критерієм: загально цільові (ООН), військово-політичні (НАТО), економічні, фінансові (МВФ, Світовий банк, СОТ, які мають забезпечувати глобальну економічну стабільність), наукові, технічні тощо;

– міжнародні неурядові організації (Грінпіс, Червоний Хрест тощо). До цієї групи інституцій відноситься і Міжнародний комітет стандартизації бухгалтерського обліку, задачею якого були узагальнення світового досвіду ведення обліку та розробка на цій основі і впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності для забезпечення фінансовою інформацією, насамперед, “глобальних гравців”.

На сучасному етапі, як вказується в дослідженнях відомих вчених [4, 11], глобальні економічні організації не виконують належним чином функції врегулювання процесів глобалізації та часто обмежують поширення її позитивного ефекту. Вони часто нехтують різноманітністю суспільних систем, нав'язуючи типові схеми економічної політики, вироблені, як правило, на базі цінностей та закономірностей розвинених ліберальних економік, чим порушують цільність національних стратегій. Теж саме стосується і національної системи бухгалтерського обліку. Як доводить проф. Г.Г. Кірейцев “повне виконання вимог МСФЗ на користь задоволення інформаційних потреб глобального управління буде останнім кроком в реалізації можливостей управляти розвитком обліку на національному рівні. Отже, повна орієнтація національної системи бухгалтерського обліку на методологію, передбачені МСФЗ, науково не обґрунтована і ставить її в положення бути довічно доганяючою з безповоротними

негативними наслідками, а фахівців з обліку – в запопадливо виконуючих всі вказівки Ради з міжнародних стандартів фінансової звітності” [6, с. 67]

Іншими суб'єктами глобальної економіки, які виступають рушійною силою глобалізації, є міжнародні корпорації, які переносять через кордони не тільки товари і послуги, а й технології². Головними мотивами все більшої активізації діяльності ТНК є: 1) значне розширення ринку шляхом розвитку горизонтальної та вертикальної інтеграції; 2) суттєве зниження витрат за рахунок зростання масштабів діяльності, залучення дешевих ресурсів (сировини, робочої сили); 3) контроль над технологічними трансфертами.

ТНК нехтують національні особливості, маневрують і намагаються обходити державні законодавства й приписи у той спосіб, який дозволяє виносити заборонені види діяльності туди, де вони ще не заборонені, легалізуючи таким чином свої прибутки там, де найменший податковий тягар. Сьогодні триває фаза перерозподілу сфер впливу найбільших ТНК з метою використання ресурсного потенціалу постсоціалістичних країн. Для того, щоб держава була спроможною протистояти тиску корпорацій вона мусить сама бути здатною організувати громадську думку, підтримувати охорону здоров'я, систему освіти, довкілля, забезпечувати зовнішню безпеку тощо.

Глобалізація досить часто підпадає під суб'єктивні політичні впливи та використовується як засіб задоволення групових чи регіональних політико-економічних інтересів. Крім того, відбувається подальше розшарування суспільства як на національному, так і на міжнародному рівнях, поглиблення диференціації доходів всередині країн та добробуту окремих націй³. Глобалізація

супроводжується трансформацією системи цінностей, революцією в інформатиці, взаємопроникненням культур, примусовим відкриттям ринків країн і національних економік усіма силами міжнародної конкуренції. Світова економіка стає полем боротьби за глобальне лідерство, у процесі якої ідея конкуренції стала свого роду універсальним кредом. Виходячи з досвіду саме країн Заходу, потрібно усвідомити неефективність ліберальних поглядів щодо шляхів розвитку конкуренції. Глобалізація створює небезпеку нарощування розриву в рівнях благополуччя окремих країн; при цьому економічне зростання і соціальна справедливість все частіше розглядаються як цілі, що важко поєднуються. Відповідно, з одного боку, глобалізація небачено розширює можливості окремих країн щодо використання та оптимальної комбінації різноманітних ресурсів, їх більш глибокої і всебічної участі в системі міжнародного поділу праці, з другого – глобальні процеси значно загострюють конкурентну боротьбу, спричиняють маніпулювання величезними фінансовими і інвестиційними ресурсами, становлять реальну загрозу для країн з низькими і середніми доходами.

Україна також знаходиться під впливом дії як позитивів, так і негативів глобалізаційних процесів, які необхідно усвідомлювати аби скористатися з можливих переваг. Важливою передумовою успішного включення країни у сучасний етап глобалізації є наявність у її національній економіці стійких економічних суб'єктів, спроможних ефективно будувати свою стратегію у глобальному економічному середовищі, керуючись власними економічними інтересами, а узгодженість цих інтересів з національними набуває першочергового значення для забезпечення національного суверенітету країни. Необхідна розробка і послідовна реалізація національної стратегії, зорієнтованої на глобальні виклики, переваги і загрози. Така стратегія має будуватися з урахуванням закономірностей та законів глобалізації, їх сили

² За останні 10-20 років діяльності ТНК змінила структуру сучасної торгівлі. На долю ТНК приходиться три чверті всієї торгівлі і чотири п'ятих – торгівлі інформаційними товарами. Валютні резерви 5000 великих ТНК в декілька разів перевищують резерви всіх центральних банків світу.

³ Нині п'ята частина населення Землі використовує 85% планетарних благ і ресурсів, тоді як 1,3 млрд.

осіб злидарюють. Кожен третій житель Землі не користується електрикою, майже 1,5 млрд. осіб не мають доступу до безпечних джерел питної води, 1 млрд. – неписьменні, 840 млн. (у тому числі 200 млн. дітей) – страждають від недоїдання.

та масштабів дії. Усе це спонукає опрацювати в Україні стратегію випереджального інтелектуально-інноваційного розвитку.

Серед можливих переваг для економіки України можна виділити: зростання обсягу іноземних інвестицій, стимулювання новітніх видів діяльності (особливо наукоємних) і відповідно науково-дослідних робіт, розвиток ринкової інфраструктури, зростання рівня зайнятості. При цьому, маємо вказати, що ці переваги є достатньою мірою ймовірними, багато з них можуть обернутися і на негативи за несприятливих інших умов (зменшення рівня зайнятості⁴, зниження обсягу інвестицій). Недоліками можуть бути: неможливість адекватного державного регулювання, недієздатність державних інститутів, поглинання економіки країни в інтересах транснаціональних корпорацій, масштабний відтік капіталу, негативи лібералізації ринків капіталу тощо. Ось тут і мають сказати своє слово державні аналітики при формуванні стратегії та тактики розвитку економіки (насамперед визначеність ринкової моделі), визначення пріоритетних видів діяльності та регіонів, аналітичному обґрунтуванні соціально-економічних програм, забезпечуючи виконання відтворювальних, інтегруючих, соціальних, стимулюючих та регулюючих функцій національної економічної системи.

Таким чином, підтримуємо позицію Г.Г. Кірейцева, що правильне розуміння причин виникнення та ролі глобалізації в процесах суспільного економічного відтворення важливо тому, що воно сприятиме обґрунтованому підходу щодо вибору концепцій та моделей розвитку економіки, раціональній побудові механізмів реалізації положень таких концепцій, включаючи ринкові механізми управління на всіх ієрархічних рівнях, а також оновленню на цій основі національних систем бухгалтерського обліку [6, с. 35] і, додаємо, економічного аналізу.

⁴ Для великої кількості працюючих глобалізація означає невпевненість в збереженні робочого місця, погіршення умов праці. Послаблення контролю над умовами життя і посилення нерівності всередині країни і між країнами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розглянуті зміни мають бути враховані при проведенні аналітичних досліджень, адже відбувається не лише певне удосконалення окремих аналітичних процедур, а системна трансформація економічного аналізу:

– об'єктивні процеси розвитку продуктивних сил суспільства спричиняють формування нових, більш складних процесів управління економічними, соціальними, екологічними та іншими процесами суб'єктів різних рівнів, що, в свою чергу, викликає необхідність формування нової концепції розвитку економічного аналізу, яка забезпечуватиме інформаційні потреби як державних інституцій (насамперед, формування стратегії і тактики забезпечення економічної незалежності та національної безпеки), так і менеджменту, власників та працюючих окремого суб'єкта господарювання. Відповідно актуальним за умов глобалізації постає необхідність підвищення якості і повніше використання аналітичної інформації в механізмах регулювання постійно ускладнюваних економічних відносин. Крім того, саме якісна аналітична інформація (максимально позбавлена суб'єктивізму аналітика) стає вирішальним фактором мотивації поведінки інвесторів, обґрунтованого вибору напрямів інвестування коштів та реалізації інвестиційних проектів;

– за умов глобалізації світових фінансів все більшого значення набувають уніфікація стандартів діяльності фінансових установ, бухгалтерської звітності, гармонізації критеріїв та вимог валютно-кредитної, податкової політики, розробка загальних правил поведінки у глобальному середовищі. Відповідно необхідним є стандартизація та уніфікація методик економічного аналізу;

– переважаюча роль в глобальному середовищі таких суб'єктів як ТНК потребує кардинальних змін як в організації, технології, так і необхідності розробки нових методик економічного аналізу, виникнення нових економічних об'єктів (насамперед,

трансакційні та трансформаційні витрати) спричиняє потребу визначення складових таких об'єктів за для можливості обчислення їх суми та розробки системи аналітичного забезпечення управління ними;

– для забезпечення однозначності трактування обліково-аналітичної інформації, актуальним завданням є стандартизація та уніфікація понятійно-термінологічного апарату, упорядковане використання обліково-економічних понять, їх адекватний переклад, узгодження методик розрахунку основних фінансово-економічних індикаторів діяльності підприємства, спільна підготовка і публікація сучасних економічних та правових термінологічних словників. Це буде сприяти взаєморозумінню економічних процесів, що відбуваються в різних країнах, їх причин та наслідків.

Список використаної літератури:

1. Білорус О.Г. Глобалізація і національна стратегія України. – Броди: Просвіта, 2001. – 300 с.
2. Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
3. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна / За ред. А.П. Гальчинського, С.В. Львовича, В.П. Семиноженка. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2004. – 261 с.
4. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: НІСД, 2003. – 368 с. – с. 48-52
5. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. – М.: ГУВШЭ, 2000. – 608 с.
6. Курейцев Г.Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета: Научный доклад на 6-ой Международной научной конференции “Научные исследования в сфере бухгалтерского учета, контроля и анализа: теоретико-практическое значение и направления дальнейшего развития”. – Житомир: ЖГТУ, 2007. – 68 с.
7. Лазаршина І.Д. Економічний аналіз в Україні: історія, методологія, практика: Монографія. – Рівне: НУВГП, 2005. – 369 с.
8. Левашиов В.К. Глобализация и социальная безопасность // [http:// intik.lib.ru \ sociology_21dec2006_342](http://intik.lib.ru/sociology_21dec2006_342).
9. Мних Є.В. Методологічні рівні економічного аналізу // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2007. – № 57 – С. 247-251.
10. Мних Є.В. Сучасна парадигма економічного аналізу в Україні // Вісник Львівської комерційної академії. – Серія економічна. Випуск 16. – Львів: Львівська комерційна академія, 2004. – С. 76-79.
11. Стігліц Джозеф. Глобалізація та її тягар: Пер. з англ. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2003. – 252 с.
12. Чистилин Д.К. Самоорганизация мировой экономики: Евразийский аспект. – М.: ЗАО “Издательство “Экономика”, 2004. – 237 с.
13. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. – К.: Лотос, 2003. – 632 с. – С 8.
14. Шепелев М.А. Теорія міжнародних відносин: Підручник. – К.: Вища шк., 2004. – 622 с.
15. Яковець Ю.В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций. – 2-е изд., перераб. И доп. – М.: ЗАО “Издательство “Экономика”, 2003. – 411 с.

ОЛІЙНИК Оксана Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри бухгалтерського обліку та контролю, почесний декан обліково-фінансового факультету, Житомирського державного технологічного університету, лауреат гранта Президента

Наукові інтереси:

– теорія та методологія економічного аналізу